

Stanisław Dubisz

Emerytowany profesor zwyczajny

w Uniwersytecie Warszawskim

s.dubisz@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-4784-5399

JĘZYK NAUKOWY A JĘZYK W ODMIANIE AKADEMICKIEJ, JĘZYK DO CELÓW AKADEMICKICH, JĘZYK AKADEMICKI

1

O początkach polskiego języka naukowego można mówić w odniesieniu do XVI wieku, chociaż na swego rodzaju prateksty naukowe (np. traktaty, recepty) natrafiamy już w średniowieczu, natomiast refleksję na temat tzw. akademickiej odmiany polszczyzny możemy datować dopiero na wiek XXI (zob. m.in. Dubisz 2011: 12–13; Zarzycka 2017). Wiąże się to z jednej strony z ewolucją przedmiotu badań z zakresu historii języka, z drugiej – z procesami wariantyzacji odmian komunikacyjno-stylowych polszczyzny i ich hierarchizacją.

Początki rozwoju polskiego języka naukowego w XVI w. wynikają z całokształtu procesów rozwojowych polszczyzny w okresie średniopolskim (XVI–XVIII w.) zarówno w sferze jej uwarunkowań wewnętrznojęzykowych, jak zewnętrzno- i pozajęzykowych. W tym okresie polszczyzna zyskuje status języka państwowego, głównego narzędzia porozumiewania się całej wieloetnicznej wspólnoty komunikacyjnej. Zarysowuje się – w związku z tym – skomplikowana sieć relacji jej odmian komunikacyjno-stylowych, podporządkowana stopniom wykształcenia użytkowników języka. W wyniku tych procesów zaczyna się zaznaczać trójdzielna struktura wariantów języka: dialekty ludowe, szlacheckie odmiany regionalne i polszczyzna ogólna. Tę ostatnią kształtuje warstwa wykształconych użytkowników języka, *de facto* polska elita intelektualna.

Formułują się zatem (z różną dynamiką) rejestry cech standardowych głównych sześciu wariantów komunikacyjno-stylowych polszczyzny ogólnej: potocznego, retorycznego, kancelaryjno-urzędowego, religijnego, naukowego, artystycznego. Głównymi czynnikami determinującymi ten rozwój były wówczas:

wyraźne poszerzenie bazy idiolektalnej użytkowników polszczyzny, zwiększenie zakresu działań kodyfikacyjnych, rozwój publicznej komunikacji w języku polskim w odmianie mówionej i pisanej oraz ustabilizowanie polszczyzny w roli kodu ogólnopaństwowego i ogólnonarodowego (por. Dubisz 2011b: 24–26).

Mówiąc o *języku naukowym / naukowym wariacie komunikacyjno-stylowym polszczyzny ogólnej*, mam na myśli wariant realizowany w tekstach służących komunikacji naukowej, stanowiący historycznie zmienny zespół systemowych i niesystemowych środków językowych, występujących w publicznych i idiolektalnych komunikatach o tematyce scjentycznej, charakteryzujących się – w wyniku wyborów dokonywanych przez ich nadawców – określonym kształtem oraz hierarchią funkcji w płaszczyźnie systemu językowego i jego konkretyzacji tekstowych (por. Wilkoń 2000: 13; Dubisz 2012: 230). Rozwój języka naukowego jest, oczywiście, uwarunkowany bezpośrednio rozwojem dyscyplin naukowych, który można za Stanisławem Gajdą schronologizować następująco:

- 1) XVII wiek – ukształtowanie się nauk przyrodniczych w obrębie nauk ścisłych i ich oddzielenie się od nauk humanistycznych;
- 2) XVIII wiek – rozdział między wiedzą teoretyczną a stosowaną i wydzielenie się nauk technicznych;
- 3) XIX wiek – wyodrębnienie się nauk humanistycznych, a wśród nich nauk społecznych, oraz ich wewnętrzna stratyfikacja (Gajda 1990: 60–66).

Determinuje to rozwój polskiego języka naukowego w następujących fazach:

- 1) do połowy XVIII w. (do oświecenia), kiedy to pojawiały się przede wszystkim izolowane terminy poszczególnych zakresów nauk i zaczątki pól terminologicznych;
- 2) do 1918 r. (do odzyskania przez Polskę niepodległości), kiedy powstają już całe systemy terminologiczne, stanowiące podstawy języka naukowego i umożliwiające dyskurs naukowy;
- 3) w XX i XXI w., kiedy następuje kształtowanie się subkodów poszczególnych dyscyplin naukowych oraz pojedynczych nauk, determinowane intensywnym ich rozwojem (por Gajda 1990: 60–66).

Współcześnie, na podstawie analizy korpusu tekstów (por. Dubisz 2011a: 8–16), można mówić o sześciu podstawowych (i wewnętrznie zróżnicowanych) odmianach polskiego języka naukowego, wyodrębnionych na podstawie kryterium dziedziny dyscyplin naukowych:

- 1) język nauk humanistycznych;
- 2) język nauk społecznych;
- 3) język nauk matematycznych;
- 4) język nauk przyrodniczych;
- 5) język nauk medycznych;
- 6) język nauk technicznych.

Podlegają one dalszym stratyfikacjom m.in. ze względu na cele komunikacyjne, które mają realizować. Na podstawie tego kryterium wyróżnia się następujące warianty wymienionych wyżej odmian języka naukowego:

- 1) teoretyczny – występujący przede wszystkim w formie pisanej (także w mówionej), charakterystyczny dla tekstów rozpraw naukowych, oficjalnych wypowiedzi spekulatywnych i naukowego dyskursu specjalistycznego;
- 2) praktyczny – występujący przede wszystkim w formie mówionej (także w pisanej), charakterystyczny dla tekstów dotyczących praktycznych zastosowań rozwiązań teoretycznych oraz oficjalnych wypowiedzi instruktażowych (instrukcyjnych), właściwy dla profesjonalnego dyskursu specjalistycznego;
- 3) dydaktyczny – występujący zarówno w formie pisanej, jak i mówionej (podręcznikowo-wykładowej), charakterystyczny dla tekstów o funkcjach pedagogicznych, właściwy dla wypowiedzi formułowanych w sytuacjach o zróżnicowanym stopniu oficjalności, cechujący dyskurs specjalistyczny i niespecialistyczny;
- 4) popularyzujący – występujący w formie mówionej i pisanej (prelekcyjno-broszurowej), właściwy dla wypowiedzi o ograniczonym stopniu oficjalności oraz dla dyskursu niespecialistycznego (zob. Dubisz 2011a: 14; za: Gajda 1990, 2001).

Istotna jest także stratyfikacja ze względu na kryterium realizacji przez teksty języka naukowego zasad kultury języka i kultury komunikacji, którymi są: poprawność, sprawność, estetyka i etyka wypowiedzi. W tym wypadku można mówić o czterech rodzajach tekstów:

- 1) teksty nieprzestrzegające zasad kultury języka i komunikacji językowej;
- 2) teksty zachowujące normy kultury języka w stopniu wystarczającym, ale niejasne z punktu widzenia komunikacji językowej;
- 3) teksty mające średni poziom kultury języka i komunikacji językowej;
- 4) teksty wzorcowe, spełniające w wysokim stopniu zasady kultury języka i komunikacji językowej (por. Gajda 1999: 29–30).

Uwzględnienie tych trzech kryteriów (dziedziny naukowej, celu wypowiedzi naukowej oraz stopnia realizacji zasad kultury języka i komunikacji językowej) pozwala – moim zdaniem – na systemową charakterystykę aktów konkretyzacji polskiego języka naukowego i konstruuje ich siatkę klasyfikacyjną. Nie jest to, oczywiście, klasyfikacja zamknięta, może być bowiem wzbogacana o kolejne kryteria, m.in. stylistyczne (np. podział tekstów ze względu na ich styl – tzw. styl teutoński lub styl saksoński), gatunkowe (chodzi tu o kilkadziesiąt gatunków wypowiedzi), tematyczne (uzależnione od szczegółowej tematyki badawczej) itp. Istotne jest to, że dzięki takiemu postępowaniu jest możliwa typologia tekstów naukowych obrazująca strukturę polskiego języka naukowego.

2

Jak pisze Samanta Busiło:

Termin *język polski do celów akademickich* (JPA) w odmianie ogólnej akademickiej i odmianie akademickiej specjalistycznej wprowadziła do polskiej glottodydaktyki Grażyna Zarzycka (Zarzycka 2017), adaptując angielskie terminy *English for Academic Purpose*, *English for General Academic Purpose*, *English for Specific Academic Purpose* za R. Johns (Johns 1997). Rozwój kompetencji w zakresie języka edukacji, a szczególnie języka do celów akademickich jest przedmiotem zainteresowania glottodydaktyki od początku lat 70. XX wieku [...]. W Polsce, ze względu na długą tradycję uczenia języka polskiego studentów cudzoziemskich oraz Polaków ze Wschodu, rozwijała się dydaktyka języka polskiego jako obcego / odziedziczonego [...]. Pomimo praktyk w kształceniu cudzoziemców termin JPA do 2017 roku nie funkcjonował w dyskursie glottodydaktycznym (Busiło 2022: 226).

Nie znaczy to jednak, że w okresie wcześniejszym nie występowała żadna refleksja w glottodydaktyce polskiej na tematy zbliżone do problematyki ściśle wiążące się z językiem polskim do celów akademickich. Takiej refleksji należy doszukiwać się w pracach dotyczących dydaktyki języków obcych dla potrzeb zawodowych i specjalistycznych:

Zdefiniowanie ogólnej dydaktyki językowej na gruncie polskim ułatwiło podjęcie prób opisu i ujęcia zakresu funkcjonowania dydaktyki dla potrzeb zawodowych i specjalistycznych. Polscy teoretycy, reprezentujący w przeważającym stopniu środowiska neofilologiczne, odnosili specyfikę jej nauczania do wykorzystywanych w obiegu naukowym prymarnych modeli glottodydaktycznych autorstwa Franciszka Gruczy z lat 70. minionego stulecia. Opracowane w pierwszej dekadzie XXI wieku układy dydaktyczne Sambora Gruczy uzupełniły pierwotne modele glottodydaktyki ogólnej o specyficzną rolę specjalistycznych tekstów dydaktycznych oraz leżącą u podstaw współczesnych zajęć językowych (także tych zorientowanych zawodowo) interakcyjność zachodzącą pomiędzy nauczycielem a uczniem (por. S. Grucza 2010) (Gębał 2019: 280–281).

Należy zatem przyjąć, że – co prawda – o języku polskim w odmianie akademickiej (do celów akademickich) nie powstawały prace, ale pewna refleksja o charakterze ogólniejszym przecież funkcjonowała. *De facto* tak być musiało od początków nauczania języka polskiego jako obcego, chociaż nie było wówczas mowy o glottodydaktyce polonistycznej. Uwzględniając periodyzacje Władysława Miodunki, Hanny Komorowskiej i Jana Lewandowskiego, należy przyjąć, że ta ostatnia jako subdyscyplina na gruncie polskim konstituuje się dopiero w ostatnim 10-leciu XX w., chociaż w odniesieniu do nauczania języka polskiego jako obcego periodyzacje te obejmują okres od lat 50. tego wieku (por. Miodunka 2016: 302–336). W gruncie rzeczy powinniśmy się w tej kwestii cofnąć do prapoczątków dydaktyki języka polskiego cudzoziemców, tj. do wieku XVI (zob. Dąbrowska 2018), ale z tym zastrzeżeniem, że w odniesieniu do całego tego ciągu czasowego funkcjonowanie cudzoziemca

w polskojęzycznym akademickim kontekście kulturowym stanowiło jedynie drobny (czy wręcz marginalny) fragment procesu glottodydaktycznego, dlatego też – jak należy domniemywać – ani w podręcznikach, ani w opracowaniach naukowych brak na ten temat mowy. Potrzeby podjęcia tej problematyki wystąpiły szczególnie wyraziście w ostatnim 10-leciu w związku z umasowieniem nauczania języka polskiego studentów zagranicznych, w tym szczególnie pochodzących ze Wschodu. Dlatego też ten temat zyskał status swoistego *novum*.

Powstaje zatem pytanie: czym jest *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* – wariantem lub podwariantem polszczyzny ogólnej czy też podwariantem języka naukowego (rozumianego jako odmiana / styl / wariant polszczyzny ogólnej), a może jeszcze czymś innym? Podejmując te kwestie nawet w sposób czysto intuicyjny, stwierdzimy, że nie mamy w tym wypadku do czynienia z oddzielnym systemem językowym (w sensie strukturalistycznym), lecz z pewnym wyborem (zespołem) środków językowych, charakteryzujących przekazy o tematyce – ogólnie rzecz ujmując – akademickiej w różnoraki sposób umotywowane sytuacyjnie. Jest zatem *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* uzasadnionym przedmiotowo i sytuacyjnie rejestrem polszczyzny ogólnej.

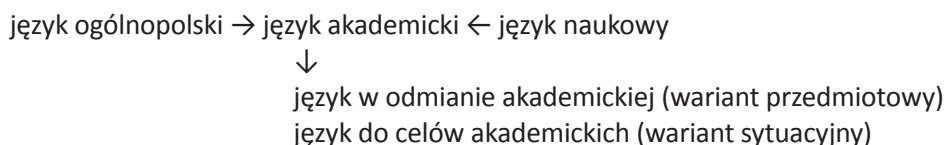
Uzasadnione jest przy definiowaniu *języka w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* stosowanie tych kryteriów, które są stosowane w wypadku wyodrębniania odmian komunikacyjno-stylowych polszczyzny ogólnej z tą jednak różnicą, że te odmiany wyróżnia się przede wszystkim ze względu na ich wyspecjalizowane funkcje w procesach porozumiewania się, natomiast *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* wyróżniamy przede wszystkim ze względu na jego płaszczyznę odniesienia (przedmiot przekazów), którą są sfery funkcjonowania społeczności mające związek z realiami akademickimi, tj. środowiskami akademickimi, ich strukturą instytucjonalną, zróżnicowaniem naukowym i środkami językowymi, które je charakteryzują.

W takiej sytuacji *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* zajmuje w stratyfikacji wariantów języka polskiego miejsce pośrednie między polszczyzną ogólną jako taką a jej odmianami komunikacyjno-stylowymi, a w szczególności językiem naukowym [zob. uwagi zawarte w 1. części tego artykułu]. Znaczenie tego terminu ma dwa aspekty. Po pierwsze, należy przez to określenie rozumieć słownictwo, frazeologię, środki składniowe i morfologiczne cechujące szeroko pojmowaną działalność akademicką (rozumianą jak wyżej). W tym znaczeniu wyrażenie *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* funkcjonuje na podobnej zasadzie jak terminy *język techniczny*, *język wojskowy*, *język polityki*, *język administracji Unii Europejskiej* i określa jeden ze specjalistycznych wariantów polszczyzny ogólnej, tzw. **wariantów przedmiotowych**. Po drugie, przez ten termin można i należy rozumieć zespoły środków językowych stosowane przez różne grupy użytkowników polszczyzny, które biorą udział w szeroko rozumianym życiu akademickim i – tym

samym – w dyskursie na te tematy. W tym znaczeniu wyrażenie *język w odmianie akademickiej (do celów akademickich)* określa jeden z tzw. **wariantów sytuacyjnych** języka polskiego. Na podobnej (choć nie tożsamej) zasadzie wyróżnia się w obrębie *języka prawa* (rozumianego jako wariant przedmiotowo-sytuacyjny polszczyzny ogólnej) następujące warianty sytuacyjne: *język prawny* (= aktów prawnych) i *język prawniczy* (= osób prawnych, praktyki prawniczej) (por. Dubisz, Sękowska, Porayski-Pomsta 2005: 152–153).

Oczywiście, oba te warianty w praktycznej komunikacji językowej występują w symbiozie i niejednokrotnie nie sposób rozdzielić precyzyjnie aktów mowy przyporządkowanych do każdego z nich, możliwe jest jednakże rozdzielenie korpusów środków językowych, które są im przydane. Przyjmując za podstawę propozycje Grażyny Zarzyckiej (Zarzycka 2017), można stwierdzić, że korpus wariantu przedmiotowego (pojęciowego, statycznego) stanowią te środki, które określają istotę, strukturę i zasady funkcjonowania „akademii” (tj. uczelni wyższej, do której zostaje przyjęty student cudzoziemiec), a korpus wariantu sytuacyjnego (dyskursywnego, dynamicznego) stanowią środki, które umożliwiają wykształcenie kompetencji komunikacyjno-pragmatycznych. Przyjęcie takiej koncepcji determinuje konieczność wewnętrznej klasyfikacji *języka w odmianie akademickiej (do celów akademickich)*, a także weryfikację funkcjonujących dotąd terminów.

Jak już zaznaczono, oba te terminy są zapożyczeniami z języka angielskiego, *de facto* replikami strukturalnymi wyrażen angielskojęzycznych i – ponieważ mają już utrwaloną pewną tradycję w polskiej polonistycznej glottodydaktyce – należy je zachować, ale po doprecyzowaniu ich zakresów znaczeniowych, trzeba bowiem dodać, że ich obecne zakresy nie odpowiadają dokładnie znaczeniom na gruncie języka angielskiego, a same wyrażenia na ogół są traktowane synonimicznie (co uczyniono również w niniejszym tekście). Nawiązując do rozważań wcześniejszych o przedmiotowo-sytuacyjnych odniesieniach tych kodów, należałoby przyjąć, że **wariant przedmiotowy** to *język w odmianie akademickiej*, a **wariant sytuacyjny** to *język do celów akademickich*. W tym kontekście cały ten układ wariantów komunikacyjnych zastąpiłby na miano *języka akademickiego*. Pełny układ genetyczno-klasyfikacyjny przedstawia się następująco:

Pozwala to na określenie języka akademickiego jako wariantu przedmiotowo-sytuacyjnego polszczyzny, powstałego na podstawie niespecjalistycznej polszczyzny ogólnej (rozumianej jako rejestr środków wspólnych różnym odmianom polszczy-

zny) i jej specjalistycznej naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej z podziałem na jego wariant przedmiotowy, czyli język w odmianie akademickiej, i wariant sytuacyjny, czyli język do celów akademickich. Przyjęcie tej klasyfikacji umożliwi precyzyjne stosowanie przyjętych terminów i właściwą ocenę środków stosowanych w języku akademickim.

Powyższa propozycja znajduje potwierdzenie w dotychczasowych opisach dydaktyki *języka akademickiego*. Dydaktyka *języka w odmianie akademickiej* (czyli wariantu przedmiotowego) powinna:

[...] przygotować (przyszłych) studentów w szczególny sposób do krytycznego myślenia, precyzji definiowania, analizy i tworzenia siatki pojęć, a także wykształcić w nich świadomość wieloznaczności terminów i różnorodności paradygmatów, modeli opisów (w wypadku nauk humanistycznych będzie to np. szkoła strukturalistyczna warszawsko-lwowska lub hermeneutyczno-postmodernistyczna). Biegłych uczestników dyskursu naukowo-dydaktycznego [a więc mających już umiejętności w zakresie wariantu sytuacyjnego – podkr. i dopisek S.D.] należy uczyć również dyscypliny myślenia i poruszania się w zamkniętym paradygmacie danej dyscypliny, subdyscypliny, a także precyzji językowej z uwzględnieniem wykładników stylu naukowo-dydaktycznego i cech gatunkowych poszczególnych form wypowiedzi pisemnej czy ustnej (Busiło 2022: 228).

Natomiast dydaktyka *języka do celów akademickich* (czyli wariantu sytuacyjnego) powinna dawać:

[...] umiejętność czytania i analizy tekstów, redakcji prac dyplomowych, artykułów naukowych, abstraktów, opracowywania prezentacji, przygotowywania i wygłaszania referatów, opracowywania bibliografii czy brania udziału w dyskusji [...], ponieważ są to podstawowe narzędzia ewaluacji procesu dydaktycznego młodego adepta, jak również uczestnictwa w dyskursie naukowym dojrzałego i samodzielnego naukowca (Busiło 2022: 228).

Swego rodzaju podsumowaniem tak zarysowanego planu dydaktyki języka akademickiego jest stwierdzenie (wynikające z praktyki dydaktycznej piszącego te słowa jako prowadzącego prace licencjackie, magisterskie i doktorskie studentów cudzoziemców), że osiągnięcie takiego poziomu kompetencji jest możliwe dopiero w wyniku kilkuletniej współpracy studenta i nauczyciela akademickiego. Nie jest więc to proces ani łatwy, ani krótkotrwały i kilkudziesięciogodzinne kursy mogą mieć w tym wypadku jedynie charakter propedeutyczny.

3

Skoro nauczanie języka akademickiego jest m.in. wprowadzaniem uczących się w stylistykę naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej polszczyzny ogólnej, to konieczne jest zestawienie rejestru wyznaczników tego wariantu komunikacyjnego. Za Aleksandrem Wilkoniem można ten rejestr zestawzić następująco:

1. Odrębność systemu semantycznego z wyraźnym podziałem na nauki humanistyczne i ścisłe oraz dodatkowymi odrębnościami poszczególnych dyscyplin naukowych:
  - 1.1. rozbudowa stosunku podrzędności między polami semantycznymi znaków;
  - 1.2. regularna hierarchizacja pojęć (redukcja synonimii);
  - 1.3. liczne zapożyczenia monosemantycznej terminologii obcojęzycznej;
  - 1.4. liczne neologizmy i neosemantyzmy terminologiczne;
  - 1.5. duża frekwencja terminów mających kształt kompozycji;
  - 1.6. zawężanie zakresów semantycznych leksemów;
  - 1.7. dążność do jednoznaczności i przezroczystości znaczeniowej terminów.
2. Ograniczenie frekwencji leksyki ekspresywnej.
3. Duża frekwencja leksyki abstrakcyjnej.
4. Konkretyzacja i ścisłość partii opisowych i analitycznych.
5. Odrębność właściwości składniowych:
  - 5.1. rozbudowane związki hipotaktyczne;
  - 5.2. eliminacja równoważników zdań, wykrzykników, apostrof, elips;
  - 5.3. uwydatnienie związków logicznych między członami składniowymi.
6. Odrębności właściwości budowy tekstu:
  - 6.1. rygorystyczne zasady stosowania tytułów, podtytułów, śródtytułów i wynikającej z nich segmentacji tekstu na rozdziały, punkty, podpunkty i akapity;
  - 6.2. przypisy i odnośniki jako elementy rozbijające linearność tekstu i poszerzające jego informacyjność;
  - 6.3. wysoki stopień spójności tekstu;
  - 6.4. duża frekwencja wyrażen nawiązujących, rozwijających, metatekstowych;
  - 6.5. dominacja monologowej formy podawczej wypowiedzi (z wyjątkiem polemik);
  - 6.6. jednoznaczność określenia nadawcy tekstu, niedookreśloność odbiorcy;
  - 6.7. rozbudowana warstwa dokumentacyjna – cytaty, przypisy, odsyłacze, źródła, bibliografia.
7. Duży stopień formalizacji kodu informacyjnego – symbole, wzory, wykresy, tabele, ideogramy (szczególnie w naukach ścisłych i przyrodniczych (por. Wilkoń 2000: 64–65; Dubisz 2011a: 15).

Rejestr powyższy ukształtował się w wyniku ewolucji naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej polszczyzny ogólnej w ciągu XIX i XX w. W zasadzie należałoby przyjąć idealistyczne (nieco) założenie, że opanowanie polskiego języka akademickiego (w obu jego wariantach: przedmiotowym i sytuacyjnym) powinno prowadzić do umiejętnego spożytkowywania wszystkich wyznaczników rejestru naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej polszczyzny ogólnej. Prowadzą do tego trzy etapy procesu dydaktycznego:

- 1) pierwszy etap stanowi opanowanie przez uczącego się posługiwania się polszczyzną ogólną w mowie i piśmie na poziomie co najmniej średnim;
- 2) drugi etap powinien prowadzić do umiejętności wdrożenia w przekazach przynajmniej połowy wyznaczników tej odmiany – moim zdaniem – według przedstawionego wyżej rejestru takich jak: 1.2., 1.4, 1.7., 2., 4., 5.2., 5.3., 6.1., 6.3., 6.7., 7.;
- 3) trzeci etap – który wymaga już znajomości polszczyzny ogólnej na poziomie zaawansowanym – sprowadza się do praktycznych umiejętności stosowania pełnego rejestru wyznaczników naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej języka polskiego.

W konkluzji niniejszych rozważań powstaje pytanie, czemu – poza praktycznymi umiejętnościami funkcjonowania w środowisku naukowym – służy dydaktyka języka akademickiego? Ogólny cel jest szczytny i tożsamy z zadaniami humanistyki jako takiej. Jest to:

- 1) rozwijanie nauk podstawowych, które pozwalają rozumieć człowieka i jego relacje z innymi ludźmi, światem przyrody i wytworami techniki;
- 2) wyjaśnianie aktów twórczych, które zaszły i zachodzą w sferze kultury;
- 3) tłumaczenie dzieł nauki i sztuki, będących swego rodzaju wzorcami kultury ludzkiej;
- 4) badanie i rozwijanie myślenia o ludzkim intelekcie jako mechanizmie sprawczym postępu cywilizacji;
- 5) badanie i rozwijanie języka jako składnika i narzędzia kultury etnicznej i ogólnoludzkiej (por. Skarga 2008).

Bibliografia

- Busiño, S. 2022. Gatunki naukowe i dydaktyczne w edukacji polonistycznej na Ukrainie. *Poradnik Językowy* 1, s. 227–247.
- Dąbrowska, A. 2018. Nauczanie polszczyzny jako języka obcego w historii języka polskiego. *Język Polski* 2, s. 22–41.
- Dubisz, S. 2011a. Rozwój polskiego języka naukowego – uwagi porządkujące. *Poradnik Językowy* 5, s. 5–20.
- Dubisz, S. 2011b. Uwarunkowania ewolucji odmian komunikacyjno-stylowych w dziejach polszczyzny. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN* 57, s. 19–32.
- Dubisz, S. 2012. Czy grozi nam zanik polskiego języka naukowego – próba diagnozy historycznej w kontekście współczesnych procesów globalizacji. W: *Oblicza polszczyzny*, red. nauk. A. Markowski, R. Pawelec, s. 230–240. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Dubisz, S., Sękowska, E., Porayski-Pomsta, J. 2005. *Leksykalny kod polityczny we współczesnej komunikacji językowej*. W: *Polska polityka komunikacyjnojęzykowa wobec wyzwań XXI wieku*, red. S. Gajda, A. Markowski, J. Porayski-Pomsta, s. 151–165. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”.

- Gajda, S. 1990. *Wprowadzenie do teorii terminu* Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich.
- Gajda, S. 1999. *Język nauk humanistycznych*. W: *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, s. 12–32. Kraków: Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN – Ośrodek Badań Prasoznawczych UJ.
- Gajda, S. 2001. *Język naukowy*. W: *Język polski*, red. nauk. S. Gajda, s. 294–317. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
- Gębał, P.E. 2019. *Dydaktyka języków obcych. Wprowadzenie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Miodunka, W.T. 2016. *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*. Kraków: Wydział Polonistyki UJ – „Księgarnia Akademicka”.
- Skarga, B. 2008. Humanistyka wobec współczesnej nam cywilizacji. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego LXXI*, s. 7–12.
- Wilkoń, A. 2000. *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo UŚI., wyd. 2.
- Zarzycka, G. 2017. Język polski w odmianie akademickiej. Propozycja programu kursu adresowanego do studentów zagranicznych przygotowujących się do studiów wyższych w Polsce. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 24*, s. 135–148.

Język naukowy a język w odmianie akademickiej, język do celów akademickich, język akademicki

Streszczenie

Polski język naukowy kształtuje się od XVI w., natomiast refleksja o tzw. języku akademickim w glottodydaktyce polonistycznej wystąpiła dopiero w ostatnim dziesięcioleciu, chociaż jej początków należy się doszukiwać w pracach dotyczących dydaktyki języków obcych dla potrzeb zawodowych i specjalistycznych. Język akademicki powstaje na styku polszczyzny ogólnej i jej naukowej odmiany komunikacyjno-stylowej jako swoisty wariant przedmiotowo-sytuacyjny. Należy w nim wyróżnić wariant przedmiotowy (tzw. język w odmianie akademickiej) i wariant sytuacyjny (tzw. język do celów akademickich). Jego opanowanie przez cudzoziemców jest procesem trój etapowym i długotrwałym. Celem nauczania polskiego języka akademickiego jako obcego jest przygotowanie uczących się do świadomego funkcjonowania w życiu środowisk akademickich oraz w realizowaniu zadań humanistyki i innych dziedzin nauki.

Słowa kluczowe: język ogólnopolski – język naukowy – język akademicki – wariant przedmiotowo-sytuacyjny polszczyzny – wewnętrzna stratyfikacja języka akademickiego – etapy przyswajania języka akademickiego.

***Scientific language versus the academic variety of language,
language for academic purposes, academic language***

Summary

While the Polish scientific language has been shaping since the 16th century, the study of the so-called academic language in Polish language glottodidactics only began in the last decade, albeit its origins can be traced back to works on the didactics of foreign languages for professional and specialist purposes. Academic language emerges at the intersection of general Polish and its scientific communicative-stylistic variety as its specific thematic and situational variant. It should be subdivided into the thematic variant (the so-called academic variety of language) and the situational variant (the so-called language for academic purposes). For foreigners to master it is a three-stage and long-term process. The aim of teaching Polish academic language as a foreign language is to prepare learners to consciously function in the life of academic communities and to partake in the tasks of the humanities and other disciplines of science.

Keywords: general language – scientific language – academic language – thematic and situational variant of Polish – internal stratification of academic language – stages of academic language acquisition.

Trans. Marta Falkowska